

Motion till riksdagen 2019/20:3079

av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M)

Familjerätt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra reglerade surrogatmoderskap i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga och förbättra reglerna gällande de barn som föds via surrogatarrangemang utomlands och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra betänketiden vid skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra reglerna för föräldrapresumtion och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera vårdnadslagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av reglerna för särkullbarn och efterlevandes rätt till arv och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över bodelningsprocessen i syfte att göra den effektivare och snabbare och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen avseende dödförklaring och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Individer såväl som familjer ska i Sverige åtnjuta stor frihet liksom trygghet i livets svårare och mest lyckosamma stunder. Moderaternas familjepolitik syftar till att Sverige ska vara ett av världens bästa länder för familjen, oavsett hur den ser ut. Familjepolitiken måste värna värderingar kring individens okränkbara rättigheter och jämställdhet. Vi ska ta väl hand om våra barn, och människor som längtar efter barn ska välkomnas av samhället som föräldrar. Oavsett sexuell läggning ska man ha samma

juridiska förutsättningar att skaffa barn och ingå äktenskap. Moderaternas familjepolitik har också barnens intressen i centrum och ska främja ett fungerande socialt skydd för alla barn när familjen inte finns eller inte kan ge skydd.

Surrogatmoderskap

Utredningen om olika vägar till föräldraskap landade i slutsatsen att surrogatmoderskap inte ska tillåtas i Sverige. Det är olyckligt att utredningen när det gäller altruistiskt surrogatmoderskap till betydande del argumenterar som om dessa i huvudsak liknar och fungerar som kommersiella surrogatmoderskap.

Vi har tilltro till att människor kan fatta väl grundade och avvägda beslut och ta ansvar för dessa. Vi menar vidare att beslut om surrogatmoderskap inte kan antas vara beslut som präglas av att de fattas snabbt och oöverlagt under tidspress, utan att beslut av denna natur mellan närstående fattas med ömsesidig respekt, närhet och kärlek. Vi vet att det finns de som skulle uppskatta friheten att kunna hjälpa en nära vän eller anhörig att skaffa barn. Moderaterna är öppna för att reglerade surrogatmoderskap bör tillåtas i Sverige. Vi hyser stor respekt för komplexiteten i frågor som rör assisterad befruktning, inte minst surrogatmoderskap. Ett tillåtande av surrogatmoderskap kräver att centrala frågor om föräldraskap besvaras.

Det finns också svårigheter med risker för påtryckningar mot kvinnor om surrogatmoderskap skulle tillåtas. Det är avgörande att säkerställa att påtryckningar och tvång inte får förekomma i Sverige. Rätten till självbestämmande och informerat samtycke är grundläggande. Det informerade samtycket ställer krav på att människor dels får tillräcklig information och kunskap, och dels ska förstå denna information innan hon eller han lämnar sitt samtycke. Vid ett förfarande med surrogatmoderskap är det centralt att varje sådant föregås av en omsorgsfull lämplighetsbedömning. Detta gäller både den tilltänkta surrogatmodern och de blivande föräldrarna.

Alla familjer ska kunna vara trygga i Sverige oavsett hur de har bildats. Det finns redan i dag många barn runt om i landet som är födda genom surrogatmoderskap utomlands. Dagens lagstiftning är inte anpassad för de omständigheter som surrogatmoderskap utomlands medför, och familjerna möts av en lång rad svårigheter gällande till exempel rättsliga oklarheter kring vårdnadshavare, rätt till föräldrapenning samt vad som gäller vid sjukdom eller olycksfall. Familjerna riskerar att hamna i utdragna och oklara processer som innebär oro och otrygghet. De möjligheter som redan finns i andra länder att bilda familj genom surrogatmoderskap innebär att fler barn i Sverige i framtiden kommer att vara födda på detta sätt. Lagstiftningen bör ändras i takt med samhällsutvecklingen och anpassas efter den verklighet som människor lever i. Barnen finns här redan idag. De bor med sina familjer och växer upp tillsammans med sina vänner. De går i förskolan eller skolan och deltar i olika fritidsaktiviteter.

Under åren 2007 till 2012 handlade 29 kommuner i Sverige ungefär 100 ärenden med barn som tillkommit via surrogatarrangemang utomlands. Denna takt har därefter troligen ökat ytterligare de senaste åren. Migrationsverket har mottagit ungefär ett nytt ärende per vecka avseende svenskt medborgarskap gällande barn som tillkommit via surrogatmoderskap i andra länder. I betänkandet Olika vägar till föräldraskap uttrycks det bland annat att Sverige inte kan anses ha något ansvar för barn som tillkommit utomlands om de inte är svenska medborgare. Vi delar inte den uppfattningen. Barn som tillkommer via surrogatarrangemang utomlands ska ha rätt till samma trygghet och rättssäkerhet som andra barn. Det ställer tydliga krav på ansvarstagande.

I sitt remissvar på utredningen gör Statens medicinsk-etiska råd en annan analys jämfört med utredningen och drar andra slutsatser. De menar att barn som tillkommit utomlands genom surrogatmoderskap har gjort det för att svenska medborgare och andra personer med hemvist i Sverige försökt finna alternativa vägar att få barn. Statens medicinsk-etiska råd uttrycker att de här barnen har en stark koppling till Sverige och att den svenska staten bör ta ett visst ansvar för vad medborgare gör utomlands. Det genomförda surrogatarrangemanget har till syfte att de tilltänkta föräldrarna ska ta med sig barnet till hemlandet. Statens medicinsk-etiska råd drar slutsatsen att Sverige inte kan fransäga sig ansvaret för dessa barn.

Lagstiftningen måste förtydligas för att de familjer med barn som tillkommit genom surrogatmoderskap och redan i dag finns i Sverige ska få en bättre rättslig situation och samma självklara trygghet som alla andra familjer.

Utredningen om olika vägar till föräldraskap föreslår också att frysförvaringen för befruktade ägg ska förlängas från fem år till tio år. Detta beror i huvudsak på att det dels finns ett behov av detta redan i dag, dels på grund av att efterfrågan på ägg sannolikt kommer att öka om donation av befruktade ägg tillåts.

Det är viktigt att slå fast vilka regler som det i detta sammanhang ska krävas avseende samtycke från en ägg- respektive spermiedonator. Vi menar att nuvarande regler bör kunna gälla även avseende att en donators könsceller kan användas tillsammans med en annan donators könsceller utan inbördes vetskap. Det är också det som utredningen föreslår i och med att den anser att det räcker med att alla donatorer får tydlig information om gällande lagstiftning. Utredningens förslag att det inte bör vara möjligt för ett samkönat kvinnligt par att använda ägg från den ena kvinnan till att åstadkomma en graviditet hos den andra kvinnan är viktigt för en genomförande-utredning att analysera vidare. Utredningens huvudsakliga motivering är att det är medicinska skäl som bör styra.

Samtidigt för Statens medicinsk-etiska råd ett resonemang om att det i tillägg till att medicinska skäl ska styra kan finnas skäl att tillåta att ett kvinnligt samkönat par får donera befruktade ägg till varandra utan att det är medicinskt motiverat om de själva står för vårdkostnaderna och därtill har fått information om detta och inser de ökade medicinska riskerna med ett sådant förfarande. Detta bör en genomförandeutredning analysera vidare.

Betänketid vid äktenskapsskillnad

Bestämmelserna om äktenskapsskillnad infördes under 1970-talet. De syftade till att förenkla förfarandet vid skilsmässa. Exempelvis är det numer möjligt att få sitt äktenskap upplöst utan att behöva uppge någon särskild grund för äktenskapsskillnaden och utan något krav på särlevnad. Detta menar vi har varit nödvändiga förändringar för att modernisera äktenskapslagstiftningen. Moderaterna anser att ytterligare modernisering är önskvärd genom att avskaffa betänketiden vid skilsmässa i fler fall än idag.

Idag gäller att om båda makar är överens om att äktenskapet skall upplösas är huvudregeln att de efter gemensam ansökan har rätt till omedelbar äktenskapsskillnad (5 kap. 1 § äktenskapsbalken). I följande fall gäller dock att äktenskapsskillnad skall föregås av en betänketid på sex månader:

1. betänketid begärs av båda makar (5 kap. 1 § äktenskapsbalken),

2. enbart den ena maken vill ha äktenskapsskillnad (5 kap. 2 § äktenskapsbalken),
3. någon av makarna har rättslig vårdnad om och bor varaktigt tillsammans med barn under 16 år.

Det saknar härvid betydelse om barnet är makarnas gemensamma eller om det enbart är den ena makens barn (5 kap. 1 § äktenskapsbalken). Att betänketiden löper ut innebär inte att äktenskapsskillnad meddelas per automatik. När betänketiden löpt ut måste nämligen ansökan om äktenskapsskillnad fullföljas av någon make (5 kap. 3 § äktenskapsbalken).

Moderaterna föreslår avskaffad betänketid vid skilsmässa även när bara den ena maken begär äktenskapsskillnad och det inte finns barn under 16 år med i bilden. Detta skulle ha flera fördelar, inte minst i äktenskap där den ena parten utsatts för våld eller dylikt. Betänketid riskerar att skapa lidande bland annat i äktenskap där den ena parten på olika sätt kränks.

Faderskapspresumtion

Eftersom familjekonstellationer kan se olika ut bör politiken anpassas efter det. Därför bör dagens faderskapspresumtion likställa samboskap med giftermål. Dessutom bör lagstiftningen göras könsneutral. När en kvinna i ett samkönat par får barn genom assisterad befruktning kan hennes maka, registrerade partner eller sambo inte bli förälder i lagens mening innan föräldraskapet fastställts. Det innebär att man som förälder kan hamna i en situation utan rättigheter då man inte kan begära föräldrappening, delad vårdnad vid separation etc. Föräldraskapet bör därför slås fast så tidigt som möjligt. Därför bör det ses över hur lagstiftningen kan förändras så att förfarandet för anmälan av föräldraskap kan förenklas. Det är nu prioriterat att regeringen, som riksdagen bland annat påpekat i ett tillkännagivande våren 2019, tar fram ett förslag som förenklar fastställelse av föräldraskap.

En modern vårdnadslagstiftning

I så stor utsträckning som möjligt ska alla barn ges likvärdiga förutsättningar att utifrån sina egna möjligheter forma sina egna liv. De allra flesta separationer där barn är inblandade sker utan några större konflikter mellan föräldrarna, men tyvärr har vi de senaste åren sett att antalet vårdnadstvister ökat. Antalet vårdnadstvister har, sett över ett decennium, mer än fördubblats. År 2006 var antalet vårdnadstvister 2 822 – år 2015 var motsvarande siffra 4 166, en ökning med 48 procent. Även karaktären på vårdnadstvisterna har förändrats. Förutom vårdnadstvister har de ökade separationerna lett till nya familjekonstellationer och det har blivit mycket vanligt att barn bor växelvis hos föräldrarna, vilket bl.a. fått konsekvenser för underhållet.

Vårdnadstvister är svåra för samtliga inblandande, men i synnerhet för barnen. Det är Moderaternas utgångspunkt att barnets bästa alltid kommer i första rummet. Ur det perspektivet tillsatte alliansregeringen Vårdnadsutredningen (SOU 2017:6) för att utvärdera 2006 års vårdnadsreform. Utredningen finner att 2006 års vårdnadsreform till största del har fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att undvika att barn far illa av föräldrarnas skiljaktigheter.

Flera av dessa förslag är intressanta och Moderaterna har tagit fasta på dem och har dessutom gjort vissa andra överväganden avseende hur vårdnadslagstiftningen kan moderniseras:

- Möjligheterna för att föräldrar som överväger att inleda en tvist om vårdnad, boende eller umgänge med sitt barn ska först kunna vända sig till sakkunnig person för att få information om vad en domstolsprocess innebär, alternativa sätt att lösa konflikten och erbjudas stöd och hjälp i annan form.
- I samband med vårdnadstvist bör det övervägas om en medlare också ska kopplas till tvisten.
- Se över möjligheterna för ändringar i socialtjänstlagen, i syfte att ge socialtjänsten bättre verktyg för att undvika att vårdnadstvister går till domstol.
- Barnet ska få rätt till relevant information och rätt att komma till tals i olika instanser som hanterar vårdnadstvister, även om samtycke saknas från en vårdnadshavare.
- Det bör göras en översyn av hur nära anhöriga som saknar rätt till umgänge med ett barn ska kunna få bättre möjligheter att umgås med barnet. Det kan röra sig om mor- eller farföräldrar, ”bonusföräldrar” eller andra anhöriga som är viktiga för barnets utveckling.

Rätt till arv

Det finns tre grunder för arvsrätt, för det första blodsband (i första hand bröstarvingar), för det andra äktenskapet och det tredje är testamente. Den ekonomiska utvecklingen, individens frihet och nya familjekonstellationer gör att förutsättningarna för arvsrätten idag är väldigt annorlunda jämfört med när den upprättades. Med tanke på dagens förändrade situation i förhållande till när arvsrätten upprättades finns det skäl för att utvärdera de gällande reglerna och utreda om de kan behöva moderniseras. Vi vill bland annat göra en översyn av följande frågor: reglerna för särkullsbarn i förhållande till efterlevande makes rätt till arv och de konflikter som kan uppstå vid sådana situationer och som bör utredas. Bodelningsprocessen bör också kunna effektiviseras och göras snabbare.

Dödförklaring

Svenska myndigheter tillerkänner inte bevisvärdet för vissa länders handlingar avseende dödförklaringar. Det innebär att dödförklaring inte görs och att dödsfallet därmed inte heller registreras i folkbokföringen. Följden av det är att efterlevande kan försättas i en

situation som inte är hållbar, bland annat genom att bodelning inte kan genomföras. Av det skälet bör lagstifningen avseende dödförklaring ses över.

Carl-Oskar Bohlin (M)

Cecilie Tenfjord Toftby (M)

David Josefsson (M)

Lars Beckman (M)

Maria Stockhaus (M)